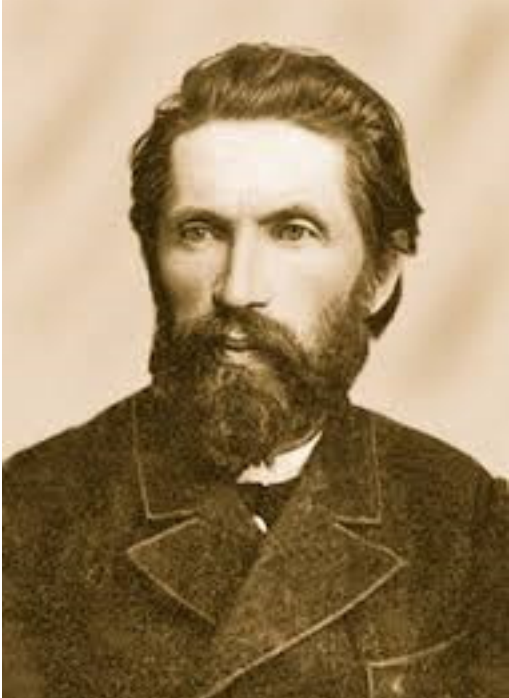

Митець зі світу науки і техніки

[Олександр Пономарьов, Максим Черемський]

#4 от 03.03.2020

До 175-річчя від дня народження Віктора Львовича Кирпичова

Масштаб особистості істотною мірою визначає суспільна значущість її діянь. Відзначаючи цього року 135 річницю заснування нашого славетного Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», ми водночас відзначаємо 175 років від дня народження його засновника і першого директора, видатного українського та російського вченого, інженера, педагога і справжнього друга студентів Віктора Львовича Кирпичова. Майбутній педагог і вчений народився 12 жовтня 1845 року в Петербурзі. За родинною традицією готуючи себе до військової кар'єри, Кирпичов вступає до Михайлівської артилерійської академії, по закінченню якої в 1868 році працює в ній викладачем. З 1870 року Кирпичов викладає в Петербурзькому технологічному інституті. А в 1885 році стає засновником та директором Харківського практичного технологічного інституту (перша назва нашого університету). Відкриття Харківського технологічного інституту поклало початок народженню в Україні передової науково-технічної школи, яку формували й очолювали найкращі педагоги, вчені та інженери того часу.

Віктор Кирпичов прагнув створити навчальний заклад на основі найсучасніших здобутків у сфері науки і техніки. Для цього він вивчав досвід Західної Європи та Північної Америки. Зокрема, причину успішного поступу Сполучених Штатів у сфері науки й техніки Кирпичов вбачав у наявності в американцях такої важливої для інженера якості, як винахідливість, що виробилася історично, ставши національною рисою американського народу. Тому відношення до винахідників в Америці вирізняється особливою повагою та інтересом. Доказом цього є величезна кількість патентів на винаходи, котрі щорічно видаються їхнім творцям. Натомість винахідник в Російській імперії, за словами Кирпичова, є «майже зовсім

непотрібним членом суспільства, який, не знаючи куди прикласти свій внутрішній запал, береться зазвичай за найфантастичніші проекти, і діяльність його виявляється цілковито марною». Тому для отримання натхнення до механічних винаходів В. Л. Кирпичов радив усім молодим механікам «подихати повітрям Америки і напиться води великих американських річок і озер».

Віктор Львович прагнув перенести передовий світовий досвід підготовки інженерних кадрів на наш ґрунт. Саме тому Кирпичов будує при Харківському технологічному, а пізніше Київському та Петербурзькому політехнічних інститутах, поряд з фізичними та хімічними, механічні лабораторії, в яких студенти, починаючи вже з першого курсу, мали можливість знайомитися з новітніми технологіями, проводити наукові дослідження та випробовувати свої винаходи. Кирпичов увів у класичну систему навчання виробничу практику, поставивши теорію на міцну практичну основу оволодіння професійними знаннями, вміннями й навичками. Особливої уваги Кирпичов приділяв розвитку в інженері винахідливості, яку пов'язував не лише з високим рівнем знань, а й з багатою фантазією особистості. Про це він, зокрема, зауважував у своїй відомій статті «Значення фантазії для інженерів», в якій назвав фантазію особливим дарунком богів, яка не може бути придбана довгочасною вправою. Особливо вона потрібна, на думку педагога, в математиці. «Фантазія потрібна математику для того, щоб придумувати нові прийоми, нові побудови... Математика дає нам зразки найсміливіших результатів фантазії, в ній створилися, можна сказати, найбільш сміливі концепції людського генія – поняття про простір чотирьох та більше вимірів, та про неевклідову геометрію». Тому всіх визначних вчених і винахідників Кирпичов називав фантазерами, серед яких почесне місце він відводив Архімеду та Леонардо да Вінчі, котрих вважав напівбогами.

Віктор Кирпичов був прекрасним педагогом, чиї лекції у поєднанні з практичним навчанням викликали великий інтерес у студентів. Віктор Львович не лише передавав духовні дари у вигляді знань, а й заохочував студентів до самостійної думки, до власних досліджень та технічної творчості. Серед навчальних книг видатного педагога слід назвати підручник у двох частинах «Опір матеріалів». Прикладом простого та ясного викладу найскладніших питань теоретичної механіки стала його книга «Бесіди про механіку».

Як відомо, Віктор Львович Кирпичов був не лише прекрасним педагогом, вченим та інженером, а й великим другом і захисником студентів. Коли київська поліція почала репресії проти студентів, котрі виступили проти побиття поліцією студентів у Петербурзі в традиційний день університетського свята – 8 лютого 1899 року, Кирпичов відмовився пропускати каральні органи на територію заснованого ним Київського політехнічного інституту. Його девізом стали слова «Рятуйте студентів від поліції». В листі до міністра С. Ю. Вітте Віктор Львович писав: «Я ставлюся до студентів, як до рідних дітей, і загибель кожного з них для мене однаково тяжка. Мені залишилося недовго жити, і тим важливіше для мене в останні роки діяти згідно з переконаннями всього мого життя».

У 1902 році після придушення студентського страйку Віктор Кирпичов подає у відставку і їде до Петербургу, де займається будівництвом Петербурзького політехнічного інституту, в якому вже не в якості директора, а в якості консультанта працює до кінця своїх днів. 20

жовтня 1913 року Віктор Кирпичов відійшов у вічність.

Віктор Львович Кирпичов був і залишиться для всіх нас щирою, порядною, багатогранною і творчою особистістю, людиною, яка, за словами його учня П. Козьміна, «вміла в науці знаходити поезію і яка до машини логіки прикладала важіль натхнення і фантазії».

Олександр Пономарьов, професор, Максим Черемський, асистент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна.